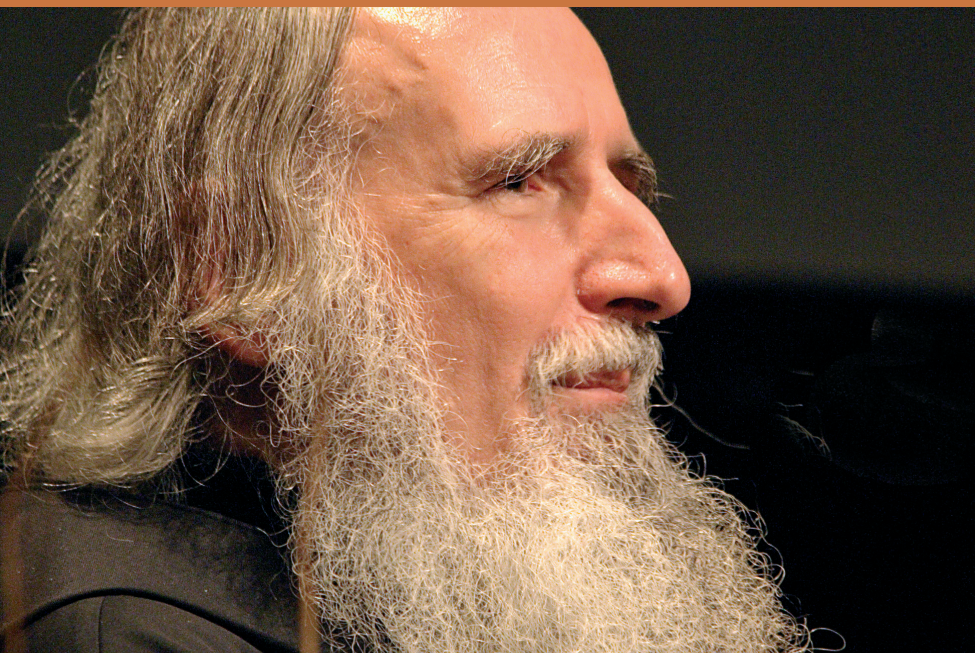

Leo Fijen - **Het jaar
dat mijn vader stierf**

BRIEFWISSELING MET ANSELM GRÜN

Leo Fijen · **Het jaar
dat mijn vader stierf**

BRIEFWISSELING MET ANSELM GRÜN

VIJFDE DRUK

Uitgeverij
Ten Have

Voorwoord

Wat begon als een briefwisseling over de waan van de dag, werd een correspondentie over de belangrijkste thema's in een mensenleven. Toen ik half januari de eerste mail stuurde naar Anselm Grün, kon ik nog niet vermoeden dat anderhalf jaar na het overlijden van mijn moeder ook mijn vader op korte termijn zou sterven. Steeds vaker schreef ik daarom over mijn vader: over diens laatste verjaardag, over het eerste bezoek aan de geriater, over de ziekenhuisopname, over de machteloosheid om dichterbij elkaar te komen, over de betekenis van Pasen als de dood onvermijdelijk wordt, over de laatste weken van vader en zoon en over het sterven thuis.

Twee jaar geleden ontmoette ik Anselm Grün voor het eerst, vorig jaar leerde ik hem beter kennen tijdens twee bezoeken aan zijn abdij in Münsterschwarzach en spraken we af om de tien dagen met elkaar te mailen. Dat werd een indringende briefwisseling over lijden en sterven, afscheid nemen en loslaten, rouwen en verdriet, eenzaamheid en verweesd-zijn, rituelen en herinneringen, geven en ontvangen, verbondenheid en afstand, familiebanden en geloofskracht.

Het was een voorrecht om met deze Duitse benedictijn te kunnen praten via brieven. Want ik moet toegeven dat het niet in mijn koude kleren ging zitten om zo snel achter elkaar beide ouders te verliezen. Anselm Grün was voor mij een luisterend oor en een troostend hart. Dat had ik nodig om te kunnen zien wat er in mijn leven allemaal veranderde. Ik waande me met alle rouw en verdriet in een land waar ik de weg niet kende en ik had vaak het idee een verkeerde afslag te nemen. Ik schrok soms van mijn eigen gevoelens.

De brieven naar en van deze wijze monnik hielpen me een weg te banen in de chaos. Sterker nog, ze gaven me de ruimte en de rust om te beseffen dat ik ook door een verrijkende periode ging. Ik mocht ontdekken dat in de diepste pijn van het afscheid van mijn vader (en mijn moeder) de mooiste schatten verborgen liggen. Het klinkt zo tegenstrijdig, maar het is een diepe waarheid: toen mijn vader bijna niets meer kon, gaf hij mij het meest.

Die ontdekking wil ik graag delen met anderen. En Anselm Grün doet daar graag aan mee. Daarom verschijnt deze briefwisseling in boekvorm. Zonder inhoudsopgave, want de brieven staan in chronologische volgorde, maar kunnen ook apart worden gelezen. Hier en daar vind je een herhaling, want in rouw en verdriet raakt alles soms aan alles. Met veel dank aan Anselm Grün, aan mijn vrouw Monique en de beide kinderen, Maaïke en Lennart, aan mijn naast familie, aan mijn vrienden in kerk en dorp, aan mijn collega's (in het bijzonder Albert Aartsen), aan mijn uitgever Pieter de Boer en natuurlijk aan mijn ouders, die voortleven in mijn hart.

Leo Fijen

Allerheiligen, Allerzielen 2007

BRIEF 1

LEO FIJEN

*Ik voelde me heel klein in het
begin van het nieuwe jaar*

Goede Anselm,

Het was een slecht begin van het jaar. Ik kan de beelden van Saddam Hussein niet vergeten, de beelden vlak voordat hij de doodstraf kreeg. Het doet me gewoon fysiek pijn, het stuit me geweldig tegen de borst dat wij in onze westerse samenleving toestaan dat Saddam de galg kreeg, letterlijk werd opgehangen. Ik kan er helemaal niet bij dat miljoenen over de hele wereld getuige waren van de voorbereiding op deze doodstraf. En ik vraag me ook af waarom zo veel televisiestations besloten om deze afschuwelijke beelden uit te zenden. Waarom was het niet voldoende een foto van Saddam Hussein te tonen en te vertellen dat hij de doodstraf had gekregen? En wie kan me uitleggen waarom de wereldleiders een paar dagen nodig hadden om deze doodstraf te veroordelen?

Laat er geen misverstand over bestaan, Saddam is schuldig aan gruwelijke misdaden tegen de menselijkheid. Saddam is een dictator die gestraft moet worden. Maar ik kan niet begrijpen dat de hele wereld passief zat te kijken naar dit middeleeuwse tafereel. Waar was de humaniteit? Waar was onze beschaving? Wat bedoelen we in een beschaafde wereld met recht, oordeel en straf? Ik heb de televisie uitgezet, ik wilde de foto's in de kranten niet zien. Ik voelde me in het begin van het nieuwe jaar heel klein. Want ik wil niet leven in een wereld die deze beelden uitzendt en ik wil ook niet deel uitma-

ken van een wereld die deze primitieve straf niet kan voorkomen. Ik voelde me kleiner dan ooit, want ik leef wel in deze wereld, ik neem er deel aan en kan deze beelden niet tegenhouden.

Ik schaamde mij, ook om een andere reden. Ik zag op televisie de beelden van de kathedraal van Warschau, ik zag emotie, boosheid en woede bij de Polen binnen en buiten de kerk. Pijnlijk middelpunt van al deze commotie was aartsbisschop Stanislaw Wielgus. Hij had gelogen over zijn banden met de geheime politie in de tijd van het communisme. Hij had iedereen misleid, zijn Poolse landgenoten en de paus. En hij betaalde daarvoor een hoge prijs, want een halfuur voordat hij zou worden geïnstalleerd als de nieuwe aartsbisschop van Warschau moest hij aftreden. Ook dat was slecht nieuws bij het begin van het nieuwe jaar. De katholieke kerk wil geloofwaardig, betrouwbaar en authentiek zijn, probeert de boodschap van Christus voor te leven, maar doet soms het tegenovergestelde. En dat maakt het soms ook moeilijk om met gepaste trots te zeggen: ik ben katholiek, ik wil leven met het geloof en het voorbeeld van Christus, ik vind het fijn actief te zijn in de kerk van Christus. Het valt soms niet mee om dat te zeggen.

Ik zal nog een voorbeeld geven waarom het soms moeilijk is trots te zijn op mijn kerk. In Italië stierf Piergiorgio Welby en in Chili dictator Pinochet. Eerstgenoemde was verlamd, wilde euthanasie, maar kreeg daar geen toestemming voor. Hij zag daarna af van iedere medische handeling en stierf. Pinochet overleed bijna tegelijkertijd, in Chili na een leven met veel gruweldaden tegenover onschuldige slachtoffers. De katholieke kerk weigerde Welby in Italië een kerkelijke uitvaart, omdat hij een publiek voorstander was van euthanasie. Maar diezelfde katholieke kerk – met vijf bisschoppen prominent aanwezig – gaf Pinochet in Chili een groot liturgisch afscheid. Hoe is dat mogelijk? Persoonlijk ben ik – net als mijn kerk –

geen voorstander van euthanasie, maar ik heb in het leven geleerd om voorzichtig te zijn in het oordelen over anderen en ik heb in het geloof de waarde van barmhartigheid ontdekt. Waar was de compassie met Welby? Waar was de gerechtigheid naar Pinochet toe? Ik moet het antwoord schuldig blijven, ik kan mijn eigen kerk soms niet volgen. Schandalen en tegenstrijdigheden bepalen het imago van de kerk. Dat vind ik zo jammer, juist omdat ik iedere dag in mijn eigen leven mag ervaren dat de kerk zoveel kan betekenen in het bestaan van mensen. De kerk is zo veel meer dan schandalen en tegenstrijdigheden. De kerk kan zegenen, troosten en inspireren. De kerk brengt mensen samen. Dat is de kerk van mijn dorp. Daar mag ik thuishoeren, iedere week. Die kerk komt vrijwel nooit in het nieuws. En juist op die kerk ben ik heel trots.

BRIEF 1

ANSELM GRÜN

Als monnik beoefen ik televisieascese

Dierbare Leo,

Hartelijk dank voor je mail. Omdat ik als monnik televisieascese beoefen, word ik niet geconfronteerd met gruwelijke terreurbeelden. Ik ervaar dit als een weldaad. Beelden prenten zich in ons vast. Voor mij is het van belang dat ik goede beelden in me opneem. Vooral nu, in de kersttijd, heb ik mezelf het beeld van Jezus' geboorte ingeprent. Ik ben blij dat ik in het klooster beschermd ben tegen de ziekmakende beelden van menselijke gruwelijkheden. Voor mij betekent het een aantasting van de ware humaniteit om miljoenen toeschouwers de gruwelijke beelden van een doodvonnis te laten zien. De doodstraf is voor mij niet te verenigen met ons christelijke mensbeeld. In Europa waren de nazi's de laatsten die de doodstraf voltrokken. We zouden als Europeanen wat meer zelfvertrouwen moeten krijgen om ons mensbeeld, dat gevormd is door het christendom en de verlichting, duidelijk aan de wereld voor te houden. De menselijke waardigheid is onaantastbaar. Ook de staat is niet heer en meester over leven en dood. Dat is God alleen. De menswording van God, die we met Kerstmis vieren, betekent dat God in ieder menselijk gelaat te herkennen is. Zelfs in het gelaat van degene die zich van God heeft afgekeerd, weerspiegelt zich nog steeds iets van de goddelijke glans.

Voor mij is het terugtreden van aartsbisschop Wielgus een uit-

daging voor de kerk om tot een eerlijk gewetensonderzoek te komen. Aan de ene kant moeten wij in alle deemoedigheid toegeven dat we zondaars zijn en fouten maken. Maar wanneer we ons bewust zijn van onze eigen zondigheid, moeten we ook voorzichtig zijn wanneer we aan anderen de christelijke moraal verkondigen. Hoe meer we over God praten, des te voorzichtiger moeten we richting mensen spreken. Voor mij wordt in het terugtreden ook het grote dilemma zichtbaar dat de Poolse kerk tekent. Tijdens het communistische regime was de kerk de vrijplaats voor andersdenkenden. Maar ze heeft niet in de gaten gehad hoe ze de autoritaire trekken ook in haar eigen structuur heeft opgenomen. De kerk moet zichzelf reinigen via een pijnlijk proces. De terugtreding is voor mij ook een kans voor deze zelfreiniging. Wanneer ze die kans grijpt, zal ze met haar ware roeping in contact komen. Wanneer ze echter verder gaat zoals tot op dit moment, dan zal ze haar geloofwaardigheid verliezen.

Het is voor mijzelf van belang dat wij geen bijdrage leveren aan euthanasie. We kunnen niet beschikken over het uur van onze dood. Dat moeten we aan God overlaten. Dat betekent echter niet dat we het leven kunstmatig moeten verlengen. Een aantal jaren geleden zou die kunstmatige verlenging niet mogelijk zijn geweest. Daarom is het legitiem om kunstmatige levensverlenging af te breken of een enkel door machines verlengde coma te beëindigen en je over te geven aan de dood. Ook hebben we niet het recht om uiteindelijk over een mens te oordelen, ook niet over degene die andere wegen kiest dan wij ons zouden wensen. Daarom vind ik het onbarmhartig om een gestorvene de kerkelijke uitvaart te weigeren. Dat doen we immers ook niet bij mensen die zelfmoord plegen, omdat we hen overgeven aan de barmhartigheid van God. Daarom is er geen reden om in de situatie rond Piergiorgio Welby zo onbarmhartig te zijn.

Het zijn drie gebeurtenissen die zorgen voor het verduisteren van de ster van de hoop, die bij het feest van de Epifanie (Driekoningen) is opgegaan. Ik wil mijn ogen niet sluiten voor deze verduistering, maar ik vertrouw de ster die boven de kribbe is opgegaan en die over het nieuwe jaar wil stralen. Ik houd me vast aan de magiërs die de ster van hun verlangen zijn gevolgd, over lange woestijnwegen en door donkere nachten, omdat ze geloofden dat ze degene zouden vinden voor wie ze konden neerknielen en bij wie ze biddend thuis zouden komen. Zo volg ook ik, in dit nieuwe jaar, de ster van mijn verlangen en ik hoop dat ze helderder is dan alle duisternis die me, van buitenaf of van binnenuit, steeds weer overkomen zal.

In die zin wens ik je een gezegend Nieuwjaar, zodat alles wat je ter hand neemt gezegend mag zijn en tot zegen wordt voor jou en voor de mensen met wie je leeft en werkt.

BRIEF 2

LEO FIJEN

Stil in de stilte van de nacht

Goede Anselm,

Het is middernacht. Ik heb de hele zondag gewerkt en voel me tevreden omdat ons programma Kruispunt zojuist is uitgezonden. Alles is stil rondom mij. De hele kantoortuin is leeg. Niemand is hier op dit late of vroege uur. Alles is ook donker, want om elf uur 's avonds gaan alle lichten automatisch uit. Ik schrijf je bij het gedempte licht van een kleine schemerlamp. Ik ben alleen met mezelf, in vrede met mijn hart, verbonden in de stilte en duisternis met de Schepper en zijn schepping. Ik voel me gelukkig, sterker nog, middernacht van zondag op maandag, dat is een van de gelukkigste momenten van de week. Niemand kan de stilte verbreken, niemand kan de intimiteit verstoren, niemand kan de duisternis opheffen. De televisie-uitzending is voorbij, de drukte en spanning zijn verleden tijd, de eenzaamheid is weldadig. Het komt misschien vreemd over, maar dit is voor mij geluk. Alleen, zonder geluid, zonder mensen, zonder verplichtingen, zonder agenda, zonder gesprekken over niets, zonder mobiele telefoon, zonder mail. Niets kan dit geluk verstoren, de nieuwe week is zo dichtbij en toch nog heel ver weg. Ik ben alleen maar stil in de stilte van de nacht, ik bid niet, ik ben er. Niet meer, niet minder. Ik ben er, met al mijn zintuigen, met al mijn aandacht, met al het goede en slechte in mezelf. Ik ben hier zoals ik ten diepste ben: niet opgesmukt, niet mooier en lelijker, niet in het beste pak. Misschien ben ik wel zo gelukkig omdat ik even niets hoeft, omdat ik even nutteloos mag

zijn, omdat ik niet meer ben dan een schim in de nacht. Het gaat nu niet om productie, boeken, lezingen, uitzendingen, kijkcijfers en resultaten. Het gaat nu alleen maar om het totale niets. Daar word ik gelukkig van.

Gisteren was ik in het klooster van de benedictinessen in Egmond, vlakbij de duinen en de zee. Ik kom daar ieder jaar in het tweede weekend van januari. Ik ontmoet er altijd vertegenwoordigers van een parochie die op retraite zijn. Dit keer betrof het een groep van jonge ouders. Ze hadden allen een goede baan, een mooi huis, gezonde kinderen en een rijke toekomst voor zich. Ik vroeg hun wat hun diepste verlangen was. Het leek wel alsof ik de lont in het kruitvat had gestoken. Deze jonge ouders hadden alles, maar verlangden naar het totale niets. Het meest droomden ze van een nutteloos bestaan: zitten bij het water, wandelen in de schepping, bidden in een klooster, praten over het leven, genieten van de stilte en tijd maken voor elkaar. Al deze jonge ouders hadden genoeg van hun drukke leven, ze hunkerden naar een ander ritme, een ander leven, een andere baan. Ze voelden zich gevangen in de kluwen van de economie en de samenleving. Ze durfden daar niet uit te breken, want ze droegen de verantwoordelijkheid voor hun kleine kinderen. Ze hadden alles wat hun hart begeerde, maar ze voelden zich niet vrij. Ze hadden het gevoel dat ze gevangen en geknecht waren. Ze moesten huilen toen ze hun verhalen vertelden. Nooit eerder had ik zo indringend en persoonlijk de schreeuw van onze tijd gehoord. Alles hebben, en toch verlangen naar het totale niets. Alles kunnen kiezen in het leven, maar niet vrij zijn. Alle kansen hebben om vooruit te kunnen, maar hunkeren om juist een paar stappen terug te doen.

BRIEF 2

ANSELM GRÜN

*De cel is de hemel waar de
monnik met God alleen is*

Dierbare Leo,

Je schildering van het middernachtelijke zwijgen en het gevoel van *één-zijn* met jezelf heeft me zeer geraakt. Wanneer ik een avond vrij ben – meestal is dat de zondagavond – dan kan ik daar ook echt van genieten. Ik voel me alleen, maar niet eenzaam. Ik voel me *all-een*, met alles één, met mezelf, met God, met de hele wereld. In dat moment wordt mijn kleine kloostercel tot een plek die in contact staat met de hele wereld. Niet voor niets gebruikten de middeleeuwse monniken de woordspeling '*cella est coelum* = de cel is de hemel waar de monnik met God alleen is'. Vaak schrijf of lees ik op zo'n avond. Maar ik heb dan ook tijd nodig om gewoon te zitten en te genieten, niets te doen, er gewoon te zijn. Dan voel ik me vaak omringd door Gods liefde. Ik ken echter ook de stiltemomenten, waarin dan verdriet opduikt, waarin ik het alleen-zijn als pijnlijk beleef. Maar wanneer ik die gevoelens van verdriet toelaat, dan voeren ze me naar de diepte van mijn hart. Daar ervaar ik dan ineens een diepe, innerlijke vrede. Het verdriet maakt plaats voor een aanraking van Gods geheim en het geheim van het leven.

De beschrijving van jonge mensen en hun verlangen naar een 'doelloos' zijn raakte me enorm. Ze verlangen naar die innerlijke vrijheid en naar het uitbreken uit de tredmolen van het leven.

Maar ze durven het niet, omdat hun familieverplichtingen hen ertoe dwingen geld te verdienen. Ik heb ook net een cursus achter de rug, waarin managers van een groot bedrijf drie dagen bij ons in het klooster verbleven. Ze vertelden over een vergelijkbaar dilemma. Ze kunnen eenvoudigweg niet uit dit leven stappen en hun eigen verlangens volgen. Desondanks mogen ze hun verlangens niet verdringen. Voor mij is de eerste weg naar innerlijke vrijheid het reserveren van heilige tijd, waarin ik op adem kan komen en kan genieten van mijn vrijheid. Heilig is datgene wat aan de wereld onttrokken is, waarover de wereld geen macht heeft. De heilige tijd is van mij. Daarin moet ik geen verwachtingen waarmaken. Daar *ben* ik eenvoudigweg. Daar kom ik in aanraking met de heiligheid en het hele in mezelf. De tweede stap is dat ik de heilige ruimte in mezelf ontdek, waarin ik heel ben en één, bevrijd van mensen en hun verwachtingen. Daar hebben de bedrijfsleiders, de wensen van klanten en de bezwaren van medewerkers geen toegang. Daar ben ik helemaal mezelf. Wanneer ik die heilige ruimte van de innerlijke stilte ook ervaar in de turbulentie van het werk, dan heeft het werk geen macht over me. Ik ga erin mee, maar een deel van mij blijft erbuiten. In dat deel ben ik vrij. Daar kom ik op adem middenin de drukte van het bedrijfsleven. Ook ervaar ik daar mijn verlangens naar vrijheid, naar een 'doelloos' leven. In het verlangen naar vrijheid is de vrijheid al aanwezig. Het verlangen kan niemand me ontnemen en met mijn verlangens kan ook niemand me de innerlijke vrijheid afnemen.